

סגור חלון

רפורמה קיצונית? ממש לא; שינוי שיטת הממשל - כן

המשטר בישראל אינו זקוק לרפורמות גורפות, אלא לשני שינויים שמטרתם לחזק את הקשר עם הנבחרים
 ד"ר עמנואל נבון 5/11/19

המשבר הפוליטי הנוכחי, המאופיין על-ידי אי-יכולת להרכיב ממשלה וסיכון לבחירות שלישיות תוך פחות משנה, מעלה את שאלת הצורך לשנות את שיטת הממשל, או לפחות את שיטת הבחירות בישראל. אך האם התיקו הפוליטי הוא אכן פועל יוצא של שיטת הממשל בישראל, והאם התיקו לא היה מתרחש אילו הייתה למדינה שיטה אחרת? התשובה שלילית. שיטת הממשל אינה זקוקה לרפורמות גורפות, אלא לשני שינויים שמטרתם לחזק את הקשר בין בוחר לנבחר, באמצעות רשימות פתוחות, ולהוסיף ודאות במערכת שיקולי הבוחר, באמצעות הסכמי עודפים רב-מפלגתיים.

שיתוק ומשברים פוליטיים פוקדים גם מדינות בעלות שיטות ממשל ובחירות שאחדים מבקשים לייבא לישראל. השלטון הנשיאותי של ארה"ב נתון בעימות בין הרשות המבצעת לרשות המחוקקת; הממשל של פרו משותק לאחר שהנשיא פיזר את הקונגרס שהדיח אותו. בריטניה, בעלת שיטת בחירות שיוצרת מערכת דו-מפלגתית נמצאת במשבר פוליטי בשל הברקזיט. בבחירות האחרונות בקנדה (שמתנהלות לפי השיטה הרובנית הבריטית), קיבלו השמרנים יותר קולות, אך פחות מושבים מהליברלים שלא השיגו רוב.

ישראל יכולה ללמוד הן מכשלים של שיטות אחרות והן מהרפורמות הכושלות שלה עצמה. הבחירה הישירה של ראש הממשלה פגעה בתמריץ להצביע לאחת משתי המפלגות הגדולות, והחלישה את ראש הממשלה מול קואליציות מפולגות וסחטניות. העלאת אחוז החסימה צמצמה את האופציות הקואליציוניות של ראש הממשלה, והגבירה את כוח המיקוח והסחיטה של המפלגות הבינוניות. אין להסיק מהכישלונות שיש להימנע מרפורמות באופן עקרוני, כפי שאין להסיק מכשלי שיטות אחרות שהשיטה בישראל מושלמת, והיא לא.

ישראל זקוקה לשני שינויים בשיטת הבחירות שלה. השינוי הראשון הוא מעבר לרשימות פתוחות. שתי הדרכים שבהן מפלגות קובעות את רשימותיהן לכנסת בעייתיות: בשיטת המינוי האישי ע"י ראש מפלגה, חייבים הח"כים דין-וחשבון רק לאדם אחד, בעוד בשיטת הפריימריז על המועמדים ליישר קו עם קבוצות מתפקדים וקבלני קולות במקום להיבחר עניינית לפי מצע והישגים. בשתי שיטות אלו הח"כים אינם חייבים דבר לבוחריהם, כי הם לא נבחרים על ידם.

ניתן לצור קשר ואחריותיות בין בוחר לנבחר באמצעות "פתיחת" הרשימות ביום הבחירות: הבוחר יבחר הן במפלגה וגם במועמדים שהוא רוצה לקדם בראשה. שיטה זו נפוצה במדינות הדמוקרטיות (18 מתוך 21 מדינות ה-OECD נוהגות בה), ורק מיעוט של מדינות בעלת שיטת בחירות יחסית - שישראל בתוכן - עדיין חוסמות את רשימותיהן מדין הבוחר.

השינוי השני הוא הסכמי עודפים רב-מפלגתיים. כיום, הסכמי עודפים נחתמים בין שתי מפלגות בלבד. ניתן להרחיב הסכמים אלו לגוש של מפלגות, באופן שיצמצם את אי-הוודאות של הבוחר. בברית בין-מפלגתית, הקולות ה"מבוזזים" (קולות המפלגות שלא עברו את אחוז החסימה, וגם עודפי קולות שלא מספיקים כדי להוסיף מושב למפלגות שכן עברו את אחוז החסימה) נתרמים אוטומטית למפלגה הגדולה בברית. כמו כן, כל המפלגות בברית מחויבות להמליץ על ראש המפלגה הגדולה בברית, לראשות הממשלה. מנגנון זה מקל את קבלת ההחלטות של הבוחר, אשר ידע שקולו לא ילך לאיבוד גם אם הוא יבחר במפלגה קטנה, ואשר ידע בוודאות לאיזה מועמד לראשות הממשלה מחויבות המפלגות המבקשות את אמונו.

יש לקוות שתוקם בקרוב קואליציה רחבה אשר תקדם את שתי הרפורמות הנ"ל, בשיתוף-פעולה עם כל מי ששם את ישראל לפני הכול.

הכותב הוא עמית בכיר בפורום קהלת